

Яким Горак

**ВОЛОДИМИР ДОМЕТ-САДОВСЬКИЙ
(ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ДО 145-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ТА 80-ЛІТТЯ СМЕРТІ)**

В історію української культури Володимир Садовський (18 серпня 1865, с. Довжанка на Тернопільщині — 10 грудня 1940, Львів) увійшов як священик, музично-громадський діяч, хоровий диригент та організатор хорів, музичний критик і публіцист, видавець, співак, бібліофіл та меценат.

Окремих досліджень про діяльність і спадщину Садовського немає. Певну біографічну інформацію про нього можна отримати з довідникових праць Ярослава Михальчишина¹, Петра Медведика², Антона Мухи³, Михайла Бурбана⁴, бібліографічного покажчика «Музична Тернопільщина»⁵. Публікації окремих матеріалів, як і принагідні згадки про нього містяться також у наукових виданнях, присвячених тим особам, які були знайомими з Садовським⁶. Значний масив публікацій про різні грані діяльності діяча здійснив автор цих рядків (див. бібліографію у додатку).

о. Домет Володимир Садовський

¹ Я. Михальчишин. *З музикою крізь життя* / упоряд., вступ Любомира Мелех-Яросевич. Львів: Каменяр 1992, с. 58–60.

² П. Медведик. Діячі української музичної культури (матеріали до біо-бібліографічного словника) // *Записки НШ*, т. ССХХVI: *Праці музикознавчої комісії*. Львів 1993, с. 441–442.

³ А. Муха. *Композитори України та української діаспори*: Довідник. Київ: Музична Україна 2004, с. 259.

⁴ М. Бурбан. *Українські хори і диригенти*. Дрогобич: Посвіт 2006, с. 514.

⁵ *Музична Тернопільщина*: Бібліографічний покажчик. Тернопіль 2008, с. 106–107.

⁶ Див.: *У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941)* / упоряд. Оксана Гайова, Уляна Єдлінська, Галина Сварник. Київ: Наукова думка 1993, с. 134;

Низка рукописних матеріалів Садовського зберігається в ЛННБ — в архіві о. Йосифа Кишакевича (музичний відділ)⁷ та в рукописному відділі у фонді Окремих надходжень. Матеріали про діяча є також в окремих фондах ЦДІАЛ (фонди редакції «Артистичного Вістника»⁸ та Кирила Студинського⁹). Поодинокі автографи листів Садовського до Івана Белея, Соломії Крушельницької знаходяться у фондах Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ у Києві¹⁰.

Основною сферою діяльності В. Садовського було **священниче служіння**. Саме для підготовки до нього він після завершення в 1887 р. Тернопільської гімназії, вступив до Львівської духовної семінарії, яку закінчив 1891 р.¹¹ Перед висвяченням планував збудувати власне сімейне життя; на той час він був познайомлений з Соломією Крушельницькою, часто гостював у її батьків, мав до неї серйозне почуття і пропонував одружитися¹². Соломія відмовила Садовському і він одружився з Емілією Павенцькою. Однак сімейне щастя Садовського тривало вкрай коротко: 17 жовтня 1892 р. його дружина померла на 24 році життя¹³ і він до кінця свого життя залишився вдівцем. Висвячений 1891 р., молодий священник спочатку працює катехитом у Городку, відтак помічником священика у Збаражі (1892–1894).

Модест Менцинський: Спогади, матеріали, листування / Автор-упорядник Михайло Головащенко. Київ: Рада 1995, с. 162–163; Г. Цвенгрош. З історії дискусій навколо церковно-музичної спадщини Дмитра Бортнянського (з додатком відгуку Гектора Берліоза про українського композитора) // *Записки НТШ*, т. ССXXXII: *Праці музикознавчої комісії*. Львів, 1996, с. 254; В. Гордієнко. *Композитор о. Йосиф Кишакевич: Біографічний нарис*. Львів 1998, с. 26; З. Шгундер. *Станіслав Людкевич: Життя і творчість*, т. 1: (1879–1939). Львів 2005, с. 164–166; Т. Коноварт. 100-ліття заснування часопису *Артистичний Вістник* // *Musica humana*, 2. Львів 2005; *Гавриїл Костельник на тлі доби: Пошук істини: Збірка наукових праць*. Львів–Ужгород 2007, с. 254, 272.

⁷ Детальніший огляд матеріалів В. Садовського в архіві Кишакевича див. у нашій статті: *Рукописи Володимира Садовського в архіві Йосифа Кишакевича* // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*, 4. Львів 2012, с. 343–355.

⁸ ЦДІАЛ, ф. НТШ (309), оп. 2, спр. 224, арк. 39–68.

⁹ ЦДІАЛ, ф. 362, оп. 1, спр. 469.

¹⁰ Інститут літератури ім. Т. Шевченка, відділ рукописів і текстології. ф. І. Белея, № 2736, 2737, 2739–2742; ф. С. Крушельницької, 95, арк. 1.

¹¹ У деяких довідкових виданнях безпідставно вказують місцем навчання В. Садовського Львівський університет (див., напр.: М. Бурбан. *Українські хори і дириженти*, с. 514.).

¹² Див.: Я. Горак. Соломія Крушельницька та Володимир Садовський: до характеристики взаємин // *Соломія Крушельницька та українська духовність* / упоряд. Олег Смоляк, Павло Смоляк. Тернопіль 2012, с. 163–171

¹³ Посмертні оповістки. Емілія з Павенцьких Садовска // *Діло* (1892/224/ 5 (17) жовтня).

Етапним стало для Садовського його призначення 1894 р. сотрудником церкви св. Варвари у Відні, де протягом 1894–1900 р. був помічником священика, а в 1900–1901 адміністратором храму. На той момент церква св. Варвари, заснована 1773 р. цісаревою Марією Терезією, переживала часи занепаду. 1892 р. парох церкви і ректор греко-католицької семінарії Спиридон Литвинович припинив працю в семінарії, а відтак і перестав існувати хор питомців. Новий парох парох Теофіл Сембратович взявся відродити життя церкви та хору і саме в цей момент до праці покликано Садовського. Також написав і захистив докторат з теології у Віденському університеті¹⁴.

1901 р. Садовський покинув Відень і служив капеланом у Перемишлі. Дем'ян Горняткевич згадує: «О. Садовський на становищі полевого духівника опікувався також якнайбайливіше вояками, був для них батьком і приятелем і вони може найбільше потребували тієї помочі: вирвані з-під сільської стріхи, були наражені в більшому місті на різні небезпеки. О. Садовський дбав про їх моральне й національне вироблення, про їх самоосвіту. Строгий військовий впоряд заборонював воякам належати до будьяких установ, їм не вільно було ходити навіть до читальні “Просвіти”, отже, позбавлені моральної підтримки, вони могли легко зійти у міському вирі на бездоріжжя. Протидіяв цьому всіми силами о. Садовський, позичав і роздаровував їм українські книжки, заступався за ними перед старшинами, був їх справжнім батьком».

Під час Першої світової війни Садовський 1915 р. брав участь в обороні Перемиської фортеці і попав у російський полон. Перебуваючи в тяжких умовах на Сибірі в містах Тара, Тюмень, Курган, Садовський як священик помагав переселенцям, організовував і проводив українознавчі курси. Не забував і про самоосвіту: протягом грудня 1917 – січня 1918 написав підручник з космографії (початків астрономії), автограф якого зберігся донині¹⁵.

Після повернення із заслання, з 1922 р. доля пов'язує Садовського з Преображенською церквою у Львові, при якій служить спочатку адміністратором (1922–1924), а відтак до кінця життя (1924–1940) парохом цього храму. Викладає літургіку у Львівській духовній семінарії (1924) і є постійним працівником Митрополичої консисторії (1927–1940 рр.). На становищі пароха Преображенської церкви Садовський, як згадує Горняткевич, «хотів довести цей храм до можливо якнайкращого стану. Дорожив перш усього трьома образами в цій церкві, а саме великим запрестольним полотном “Преображення Господне” Теофіла Копистинського та “Мойсеєм” і “Христом перед

¹⁴ Всячина // *Галичанинъ* (1898/42 /22 лютого (6 березня).

¹⁵ ЛННБ, ф. БА, № 557.

Пилатом” Корнила Устияновича. Проповідальницю він відновив і прикрасив гарними іконками, а врешті построїв два бічні престоли, в строгому візантійському стилі. О. Садовський був великим прихильником візантійських традицій і тому хотів надати церкві Преображення такий характер».

З 1922 р. Садовський став членом церковного Товариства св. апостола Павла у Львові¹⁶, яке було засноване ще 1897 року і мало за мету об’єднання священників та допомогу їх діяльності через закладання гуртків, урядження духовних вправ для священників, влаштування місій і відпустів для народу, видання часописів, книжок і брошур, заснування читалень, тощо. Головним осідком товариства був Львів, а попри те до року 1922 Товариство мало свої філії у Перемишлі та Станиславові. На загальних зборах Товариства св. апостола Павла 2 липня 1923 р. його обрано головою¹⁷ і на цій посаді пробув до 1925 р., коли головою товариства став о. Юліян Дзерович. На засіданнях Товариства Садовський виступав з науковими рефератами на церковні теми¹⁸. Товариство з власної ініціативи надіслало до Ліги Націй у Женеві (попередниця нинішньої ООН) письмові скарги та протест проти переслідування українських священників польською владою. Цей крок був негативно розцінений владою: поліція звинуватила Товариство у небезпечних політичних намірах, а відтак заборонила його діяльність, яке з весни 1925 р. перестало існувати.

Товариство займалося видавничою діяльністю. На початках своєї діяльності воно фінансувало видання часопису на церковні і суспільні теми “Нива”, перший номер якого побачив світ 1904 р. Впродовж 1922–1928 рр. на сторінках “Ниви”, видавцем-редактором якої був у той період о. Гавриїл Костельник, опубліковано чимало матеріалів Садовського на церковну тематику: велике дослідження “Депо із богослужбних обрядів, про церковний устав (типик) і характеристичні виписки із давніх богослужбних книг”, стаття “Грецька літургія у св. Петра в Римі”, “Церковний календар і його реформа”, відозва “Духовенству а особливо б[увшим] членам поліцією розв’язаного Т-ва Св. Ап. Павла під розвагу”, статті “На літургічні теми”, у співавторстві з Костельником — “День Тайної Вечері (Нове пояснення)”.

1923 р. утворилося «Українське Богословське Наукове Товариство у Львові». Садовський був учасником перших його загальних зборів, які відбулися 16 грудня 1923 р. у приміщенні духовної Семінарії у Львові. Головою товариства був обраний Теодозій Галуцинський, а Садовський був одним

¹⁶ Загальні Збори Т-ва св. Ап. Павла у Львові дня 7. III. 1922 // *Нива* (1922/3–4).

¹⁷ Загальні Збори Т-ва св. Ап. Павла // *Нива* (1923/6–7).

¹⁸ Всячина. Львівський кружок // *Нива*, (1925/2–3).

з обраних до Контрольної комісії¹⁹. Відразу утворилося 4 секції: біблійна, філософсько-догматична, історико-правнича та практично-богословська. На спільному засіданні секцій Товариства 1925 р. “професора обрядів” Садовського було обрано дійсним членом практично-богословської секції²⁰.

Товариство видавало свій часопис — кварталник “Богословія”, редактором якого впродовж майже 20 років був Йосиф Сліпий. у журналі була опублікована одна з рецензій Садовського. Як засвідчує лист до Володимира Левицького від 12 червня 1938 р., Садовський сподівався опублікувати тут укладений ним “Церковно-славянський словар”²¹, однак до друку, мабуть, не дійшло. До слова, збереглися рукописи кількох літургійно-богословських його праць: “Типіконъ сі єсть уставъ”, “Літургія”, “Турісі Pars Generalis”²², “Словар церковно-славянських слів подибуваних в св. Євангелії, часослові і псалтирі”²³, “О книгахъ церковныхъ”²⁴, “Завваги до загального знання церковно-славянської мови. Граматична часть I”²⁵.

Садовський був діяльним учасником і організатором відзначень різних ювілеїв діячів церковного життя. У жовтні 1923 р. зорганізувався ювілейний комітет для обходу 300 роковин мученицької смерті св. Йосафата, очолюваний митр. Андреем Шептицьким, Садовський входив до його управи як тогочасний голова “Товариства св. Ап. Павла”²⁶ й очолював “місійну секцію”. 1926 р. Садовський, разом з отцями Титом Войнаровським, Дем’яном Лопатинським та Гавриїлом Костельником, входив до організаційного комітету ювілейної академії в честь 25-літнього ювілею вступу на митрополичий престол Андрея Шептицького.

Замість забороненого поліцією “Товариства святого Апостола Павла” священники львівської архієпархії утворили 1928 р. нове товариство — “Єдність”, перші загальні збори якого відбулися 23 квітня 1928 р. у присутності 80 священників²⁷. Збори провадив Садовський. Внаслідок виборів головою «Єдности» став о. Юліян Дзерович, а Садовський — виділовим.

¹⁹ Й. Скрутень. Богословське Наукове Товариство. Конститууючі збори Богословського Наукового Т-ва // *Богословія* (1924 / 2–3) 255–256.

²⁰ Богословське Наукове Товариство. Спільне засідання Секцій // *Богословія* (1925/1–2) 170.

²¹ ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 249, арк. 3.

²² ЛННБ, ф. БА, № 2517.

²³ Там само, № 3129.

²⁴ Там само, № 116.

²⁵ Там само, № 3130.

²⁶ Поклик до Всч. Духовенства Львівської Архієпархії в справі св. Свмч. Йосафата // *Нива* (1923/11–12) 420–421.

²⁷ Загальні збори «Єдности» // *Нива* (1928/4–5) 175 – 177.

На тих же загальних зборах було прийнято ряд резолюцій, серед яких доволі прикметні щодо напрямку діяльності Товариства — боротьба з сектантством і комунізмом.

Впродовж двох останніх років життя Садовський спільно з Йосифом Кишакевичем підготовляли матеріяли з церковного співу — «Правила» і «Декрет». Львівський архієпархіальний собор, на якому вони розглядалися і були затверджені, відбувся тоді, коли Садовський вже помер. На X сесії Архієпархіального собору у Львові 18 квітня 1941 року відбулося обговорення «Правил» за участі, серед інших священиків, Йосифа Сліпого та Митрополита Андрея Шептицького²⁸. На святковій сесії Архієпархіального собору 25 квітня Собор одногolosно ухвалив «Правила» про церковний спів²⁹. До практичного переведення постанов «Правил» і «Декрету» була покликана створена на підготовчій сесії львівського архієпархіального собору 3 грудня 1942 р. Організаційна комісія, в яку увійшли Станіслав Людкевич, о. Степан Рудь, о. Йосиф Кишакевич та о. Василь Ленцик, склад якої утвердив собор на засіданні 10 грудня 1942 р.³⁰

У музично-громадське життя о. Володимир Садовський включився під час перебування у Відні. Коли 1898 р., після низки публікацій у львівській пресі, з ініціативи Віктора Матюка було ухвалено скликати у 1899 р. З'їзд українських музик для упорядкування навчання музики і функціонування музики у різних ланках громадського і мистецького життя, Садовський підтримав цю ідею. Головною метою планованого З'їзду мало стати створення «Союзу любителів малоруської музики» (інші назви: «Товариство приятелів музики», «Русько-український союз любителів музики», «Малоруський музичний союз», «Союз любителів руської пісні») — спільної організації українських музикантів, співочих і музичних товариств Галичини, під егідою якої можна було б створити українську музичну школу для здобуття фахової освіти. Думку про створення такої організації Садовський вперше озвучив 1899 р. у статті «З нагоди новин на поли нашої церковної музики», опублікованої у газеті «Діло»³¹. Він же випрацював і проект статуту майбутньої спілки³². Метою спілки було «плекане вокальної і інструментальної як свіцької так і церковної музики і з нею покрівних

²⁸ *Протоколи засідань львівських архієпархіальних соборів 1940–1944* / упоряд. Августин Баб'як. Львів: Місіонер 2000, с. 96.

²⁹ Там само, с. 104.

³⁰ Там само, с. 303, 306.

³¹ Новин на поли нашої церковної музики (Критичний ескіз музичний) // *Діло* (1899/58–59, 61, 63–65, 67–70, 73).

³² Автограф зберігається в архіві Кишакевича в ІДБМР ЛННБ.

штук з осідком у Львові», а одним із засобів досягнення мети — «засноване і ведене музичної школи т.є консерваторії».

Наприкінці липня — на початку серпня 1899 р. у львівській пресі появилася «Відозва до співлюбивих русинів»³³, яка закликала до участі у З'їзді, прохала надсилати делегатів від товариств, а також викладала основні завдання майбутнього Союзу. Серед пріоритетних завдань спілки — створення популярних підручників з музики та гармонії, видання духовних і світських музикалій. Попри проведену велику підготовчу роботу, з'їзд з невідомих причин не відбувся, однак напрацювання не пропали даремно.

На зборах представників усіх «Боянів» у Львові 29 червня 1901 р. було ухвалено об'єднати всі «Бояни» в централізовану спілку. Почалася праця над статутом майбутньої організації, а на затвердження його владою довелося чекати 2 роки. Відсутність інформації про перебіг офіційного затвердження статуту «Союзу Боянів» сприяла поширенню серед українських діячів інших галицьких міст (і зокрема Перемишля, де на той час мешкав Садовський) підозри про індиферентність львів'ян щодо початої справи. Тому з ініціативи Садовського, у нього вдома в Перемишлі 21 грудня 1902 р. зібралася група музичних діячів (Остап Нижанківський, Денис Січинський, Йосиф Кишакевич, Філарет Колесса та ін.), які вирішили відновити ідею «Музичного Союзу» і починали власними силами втілювати її в життя. Але ці ініціативи були перебиті тим, що намісництво 2 травня 1903 р. затвердило статут «Союзу Боянів» під новою назвою — «Союз співацьких і музичних товариств у Львові». Члени-засновники Союзу 10 червня 1903 р. опублікували «Відозву»³⁴ із закликом до участі у перших загальних зборах нової спілки і з переліком її завдань. Подані формулювання завдань спілки були не лише однакові за суттю, але й дослівно повторювали окремі завдання, поставлені перед Союзом 1899 р.

На перших загальних зборах «Союзу співацьких і музичних товариств», які відбулися 28 червня 1903 р., Садовський був присутній як делегат від «Перемиського Бояну» і був свідком підхопленої ініціативи Людкевича про відкриття Вищого музичного інституту у Львові. На цих зборах Садовський виступав з пропозицією «найперше провести дискусію над статутом і вибір виділу»³⁵, але пропозиція була відхилена на невизначений

³³ Відозва до співлюбивих Русинів // *Руслан* (1899/160/ 20 липня (1 серпня)).

³⁴ Відозва // *Діло* (1903/121/ 2 (15) червня). Підписано: «У Львові дня 10 червня 1903. Основателі: Проф. Волод. Шухевич, Др. Стефан Федак, Ярослав Вітошинський, Олександр Бережницький, Роман Ганінчак, Стан. Людкевич».

³⁵ *Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка / підготовка текстів, вступна стаття, коментарі Яким Горак. Тернопіль 2014, с. 74.*

термін. За цей час Садовський кілька разів брав участь у засіданнях виділу товариства, а також підготував другу версію статуту за взірцем статуту відомого віденського «Товариства любителів музики», літографія з рукопису якої збереглася в архіві Людкевича³⁶. Представити нову версію статуту не випадало нагоди, бо не скликалися загальні збори товариства. Тому у статтях «В справі руської народної музики»³⁷, «В справі «Союза співвацьких і музичних товариств (Під розвагу всій «співолубивій» Руси)»»³⁸ Садовський висловлює своє обурення з приводу затягування з їх проведенням і наголошує на негайній потребі зміни статуту.

Обставини життя діяча склалися так, що спочатку капеланська діяльність, а потім семилітнє заслання послабили контакти Садовського з товариством. Лише після повернення з Сибіру до Львова на засіданні виділу Музичного товариства ім. М. Лисенка 20 березня 1922 року Садовського було прийнято в члени товариства³⁹.

З 1 вересня 1923 р. при Вищому Музичному Інституті ім. М. Лисенка у Львові почала функціонувати дворічна «Українська Драматична Школа» під дирекцією Миколи Вороного. Разом з відомими педагогами школи — Олександром Загаровим, Йосифом Стадником, Леонідом Білецьким, Іларіоном Свенціцьким та іншими — працював у цій школі і Садовський, викладаючи курс «історії стилів» (історію костюму)⁴⁰.

Зі створенням Музикологічної комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка в 1936 р. з подання очільника комісії Людкевича обговорювалось питання прийняття Садовського у її члени⁴¹.

Окрім участі у закладанні підвалин для першого українського музично-освітнього закладу в Галичині, Садовський брав участь у музично-громадському житті і як священик. Зокрема, 29 вересня 1922 р. брав участь у панахиді за Олександром Мишугою під час похорону у львівській церкві Преображення⁴². 1937 р. до 25-х роковин смерті Миколи Лисенка

³⁶ Меморіальний музей Станіслава Людкевича у Львові, ф. С. Людкевича, № 3101.

³⁷ [В. Садовський]. В справі руської народної музики (Де що про заснування і статут «Союза співвацьких і музичних товариств» у Львові) // *Діло* (1904/178/ 10(23) серпня).

³⁸ [В. Садовський]. В справі «Союза співвацьких і музичних товариств (Під розвагу всій «співолубивій» Руси)» // *Діло* (1904/235, 237/ 18(31) жовтня; 20 жовтня (2 листопада)).

³⁹ *Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка*, с. 315.

⁴⁰ Хроніка. Українська драматична школа // *Театральне Мистецтво: місячник театру і сцени* (Львів 1923/VIII/ серпень), с. 111.

⁴¹ Я. Горак. Протоколи засідань Музикознавчої комісії НТШ // *Українська музика* (2018/2) 127.

⁴² Похорони О. Мишуги // *Діло* (1922/25/ 3 жовтня).

Садовський разом ще з декількома священиками церкви відправив панахиду у день поминання смерти композитора 6 листопада⁴³.

Перші спроби В. Садовського як **організатора, диригента хорів і співака** сягають часу його навчання у Львівській духовній семінарії. Перший виступ Садовського як співака відбувся на концерті з нагоди 50-тої річниці виходу «Русалки Дністрової» і річниці смерті Маркіяна Шашкевича 8 (20) травня 1888 р. у Тернополі⁴⁴. Серед творів українських композиторів у програмі заповідався дует з опери Лисенка «Різдвяна ніч» у виконанні Соломії Крушельницької та Садовського, але фактично було виконано дует «Зацвіла у долині червона калина» Лисенка до слів Шевченка. Виступ цей здобув, за словами рецензента “загальну похвалу”⁴⁵.

У 1889 та 1890 роках Садовський брав участь у двох студентських мандрівках у складі чоловічих хорів “дванадцятки” і “шістнадцятки”. Перша артистична прогулька під батугою Остапа Нижанківського тривала з 5 по 15 вересня 1889 р., в якій Садовський був хористом. Поїздка «дванадцятки» 1889 р. багато рецензувалася і анонсувалася у дописах «Діла» з різних міст Галичини⁴⁶.

Друга мандрівка тривала з 28 серпня по 18 вересня 1890 року з “артистичною шістнадцяткою” і була зорганізована самим Садовським, який виконував функції диригента і співака хору⁴⁷.

Значення цих мандрівок полягає насамперед у пропагуванні української музики, при чому творів як класичних (М. Вербицький, І. Лаврівський), так і щойно написаних композиторами (Нижанківський, Анатоль Вахнянин), створених спеціально для виконання під час мандрівок. По-друге, це була потужна музично-громадська ініціатива спрямована на збір коштів для будівництва будинку для українського театру у Львові.

Організаторська практика, набута Садовським у мандрівках, була поштовхом в його діяльності як організатора хорів і диригента у Городку коло Львова (1891–1892), Завадові (1892–1899), Збаражі (1892–1894).

В часі призначення В. Садовського сотрудником греко-католицької церкви св. Варвари у Відні (1894) парохом Теофілом Сембратовичем був організований хор з представників різних національностей — австрійців,

⁴³ В 25-літні роковини смерти М. Лисенка // *Українські вісти* (1937/249/ 12 листопада).

⁴⁴ Новинки. Програмка вечерка музикально-декламаційного урядженого в день 8(20) мая в Тернополи // *Діло* (1888/102/ 7(19) травня).

⁴⁵ Новинки. З Тернополя пишуть нам... // *Діло* (1888/104/ 10(22) травня).

⁴⁶ Серед багатьох публікацій найбільш інформативна щодо поїздки: Перша руска прогулька артистична // *Діло* (1889/187/ 21 серпня (2 вересня)).

⁴⁷ Див.: Sprawozdanie zъ другої артистичної прогульки // *Діло* (1890/232/ 13(25) жовтня). Підписано: «Волод. Садовський, дірігентъ, Павло Кудрикъ, адміністраторъ».

сербів, чехів, словаків, українців та ін. Цей мішаний хор стараннями Сембратовича й утримувався⁴⁸. Спочатку хор існував на добровільних засадах, пізніше стараннями кардинала Сильвестра Сембратовича і сенатора Василя Ковальського від уряду вдалося отримувати кошти на його утримання. З призначенням на службу Садовський взявся за керівництво хором і провадив його впродовж усього часу перебування у Відні.

Очолований Садовським церковний хор до 1901 року став візитівкою храму. Ось один з найпоказовіших фактів у його діяльності: 1899 року московський Синодальний хор під керівництвом Степана Смоленського і регента Василя Орлова прибув до Відня на освячення російської посольської церкви⁴⁹. Під час цієї поїздки Смоленський мав можливість чути хор церкви св. Варвари і зацікавився ним. Садовський зазначає, що Смоленський визнав віденський хор кращим в «технічному вишколенню» і в доборі голосів, зацікавився творами Вербицького в обробці Садовського на мішаний хор і «много богослужбних пісень, виготовлених в партитурі, забрав зі собою до Москви»⁵⁰.

В останні роки праці у Відні Садовському вдалося перетворити колектив з вузько церковного хору у хорову капелу, виступи якої мали великий успіх і на концертних світських естрадах, популяризуючи твори українських композиторів в Європі. Так, зокрема 4 квітня 1900 року у залі Безендорфера у Відні силами о. Садовського відбувся концерт духовної музики у виконанні хору церкви св. Варвари. А 12 лютого 1899 р. хор із співаком-солістом Олександром Носалевичем брав участь у концерті і балі віденського студентського товариства «Буковина»⁵¹; також хор виступав на Шевченківських вечорах.

По приїзді 1901 р. до Перемишля Садовський почав поступово відходити від виконавської діяльності, оскільки капеланська праця не давала відповідного часу. Короткий час він був керівником «Перемиського Бояну».

Після повернення із заслання до Львова на Надзвичайних загальних Зборах «Львівського Бояну», що відбулися 4 травня і продовжилися 10 травня 1922 р., Садовського було обрано головою цього товариства. Новообраний голова подав в пресі «Поклик до співаючих і співолюбивих Львовян». Садовський констатує, що війна зруйнувала попередню

⁴⁸ Дописи. Изъ Вѣдня. // *Галичанинъ* (1894/143/ 28 червня (10 липня).

⁴⁹ Новинки. Русскій концертъ въ Вѣдни // *Галичанинъ* (1899/78/ 7(19).

⁵⁰ [В. Садовський]. Мішаний хор при храмі св. Вм. Варвари у Відні // *Альманах музичний: Літературна части першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904* / Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицький. Львів: НТШ 1904, с. 124–135.

⁵¹ Дописи. Изъ Відня // *Галичанинъ* (1899/61/ 17(29) березня).

діяльність “Бояна” як потужного двигуна в пропагуванні української музики. Тепер “Боянові” час взятися до відродження «втрачених святинь»⁵². Однак головування Садовського “Львівським Бояном” тривало недовго: на зборах товариства 21 грудня 1923 р. товариство очолив Йосиф Доманик.

Початки **видавничої діяльності** Садовського також припадають на часи його навчання у семінарії. 1885 року групою семінаристів було засноване музичне видавництво «Бібліотека музикальна», редактором якого був Нижанківський. Впродовж 1885–1886 рр. видавництво видало 10 випусків, у яких побачили світ твори Вербицького, Воробкевича, Курмановського, Нижанківського, Вахнянина, Лисенка, Ніщинського. Проте в 1887–1888 рр. матеріальна скрута змусила видавництво тимчасово призупинити працю. 26 листопада 1888 року було опубліковано повідомлення за підписами питомців духовної семінарії Кирила Студинського, Нижанківського, Бачинського, Садовського, Євгена Купчинського і видавці оголосили про відновлення діяльності видавництва⁵³. В повідомленні вперше зустрічаємо прізвище Садовського як члена видавництва. Та матеріальна скрута в роках 1888–1889 знову не дала можливості видавцям повною мірою осягнути запланованої кількості видань.

Маючи намір забезпечити матеріальну базу видавництва через наявність постійних абонентів, видавці закликають абонувати 10 випусків видавництва наперед. «Всѣ справи видавництва перенявъ на себе Вол. Садовській, богословъ III року, у Львовѣ, ул. Коперника ч. 36»⁵⁴ — гласить опублікована відозва. Вона вказує також, що роль у видавництві Садовського зросла від рядового представника видавництва до його керманіча. Проте невелика кількість зібраних пожертв не дала змоги зреалізувати задумане. В цілому за роки 1889 — січня 1891 світ побачило п'ять видань, які вмщували твори Бажанського, Топольницького, Купчинського, Нижанківського та Недільського. «Бібліотека музикальна» відіграла значну роль в українській музичній культурі: це перше в Галичині українське музичне видавництво, яке ставило перед собою мету систематичного видання кращих творів рідної музики, а відтак ознайомлення з творчістю українських композиторів якнайширших верств суспільности.

Садовський був одним із засновників і дописувачем «Альманаху музичного», який виходив у 1904–1907 роках під редакцією Ромуальда

⁵² [В. Садовський] Поклик до співаючих і співолюбивих Львовян // *Громадський вістник* (1922/70/ 18 травня).

⁵³ Новинки. Зъ руской семінарії духовной // *Діло* (1888/230/ 15(27) жовтня).

⁵⁴ Выдавць «Библіотеки музикальной» // *Діло* (1889/236/ 19(31) жовтня).

Зарицького (з 1906 р. під назвою «Ілюстрований музичний календар»). На жаль, важко сказати, чи Садовський був причетний до цього видання впродовж усіх трьох років його виходу в світ. «Альманах музичний» за 1904 рік (повторений другим накладом в 1905 р.) в значній частині складала статті Садовського: «М. Лисенко як руско-український композитор», «Руско-українські духовні композитори і їх заслуги коло піднесення церковного співу в Росії (Біографічні начерки)», «Йосиф Кишакевич (Біографічний начерк)», «Взаїмини межі рускою церковною піснью а руским народом», «О критичнім музичнім осуді, та конечности его виображення», «Відчуване красок та природна характеристичність родів тонів», «Дещо з споминів про перші артистичні прогульки співацькі в Галичині», «Мішаний хор при храмі св. Варвари у Відни». Та в роках 1906–1907 видання не помістило жодного матеріалу Садовського.

1905 року Садовському вдалося зорганізувати журнал «Артистичний Вістник». Ідея цього журналу виникла десь влітку 1904 р. і спочатку планувалося його видавати в Перемишлі, але Садовський наполіг, щоб видання здійснювалося у Львові.

З перших же днів організації часопису Садовський запросив до співпраці Анатолія Вахнянина — тогочасного очільника «Союзу співацьких і музичних товариств» і директора Вищого музичного інституту. З ініціативи Вахнянина 28 вересня 1904 р. було створено видавничу спілку журналу⁵⁵. Не без участі Вахнянина, «Союз співацьких і музичних товариств», очолюваний ним, став офіційним видавцем «Артистичного вістника», що відбулося це на засіданні Виділу *Союзу* 23 листопада 1904 року⁵⁶. Як свідчить лист Олександра Бережницького до Садовського від 6 лютого 1905р., у вичитуванні коректури першого номера «Артистичного вістника» брав участь навіть Іван Франко⁵⁷. Садовський передбачав 4 редакторів видання: Людкевича, Івана Труша, Бережницького і себе⁵⁸. Редактором видання став Бережницький, а його помічниками — Труш (пластичне мистецтво) та Людкевич (музика).

⁵⁵ Новинки. Нова часопись під заголовком «Артистичний Вістник» // *Діло* (1904/208/16(29) вересня).

⁵⁶ *Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка*, с. 82.

⁵⁷ Я. Горак. Матеріали до історії видання «Артистичного вістника» // *Вісник Прикарпатського університету, серія Мистецтвознавство*, 19–20. Івано-Франківськ 2010, с. 312.

⁵⁸ Я. Горак. Листи Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина // *Музична українська: сучасний вимір*, 4: *Збірник наукових статей на пошану доктора мистецтвознавства Марії Загайкевич* / упоряд. Алла Терещенко. Київ: ІМФЕ 2009, с. 159.

Перше число «Артистичного вісника» побачив світ 1905 року. Для першого номеру часопису Вахнянин надіслав Садовському статтю «Два реформатори церковної музики». У листі до Вахнянина від 29 жовтня 1904 р. Садовський детально обговорює цю статтю, просить в автора дозволу внести до неї деякі корективи⁵⁹. З коментарями до поодиноких уступів, підписаними псевдонімом Садовського *Домет*, стаття Вахнянина була опублікована у першому номері альманаху. Мабуть, у зв'язку з працею над Вахнянинівською статтею для публікації в «Артистичному віснику» Садовський ще восени 1904 р. здійснив переклад відгуку Гектора Берліоза про Дмитра Бортнянського⁶⁰. Цей переклад опубліковано згодом у травневому зошиті журналу під назвою «Hector Berlioz про хор Придворної капелі в Петербурзі та про Бортнянського».

Співпраця Садовського з Людкевичем у підготовці «Артистичного вісника» втілилась у їх співавторстві деяких опублікованих матеріалів. Так, в перших числах журналу вміщена їх стаття «Наші видавництва і музикалії за останні літа (1900–1905)». у десятому — останньому зошиті «Артистичного вісника» за 1905 рік — без зазначення авторства і без кінця опубліковано статтю «Наші шкільні співаники», яку вважають статтею Людкевича і передруковують серед його праць. Серед рукописів Садовського з архіву Кишакевича віднайшовся рукопис варіанту цієї статті з назвою на обкладинці «Вступне слово до співаників», написаний рукою Садовського у шкільному зошиті в лінійку. Ця знахідка дає підстави припускати, що стаття або писалася у співавторстві з Садовським, або Людкевич використав матеріал Садовського, залишивши дещо без змін, а в основній частині написав новий текст.

Журнал став важливою ареною мистецтвознавчих, музикознавчих виступів і дискусій високого наукового ґатунку, в яких у різний час брали участь Франко, Людкевич, Колесса та чимало інших визначних діячів української культури.

Окрім статей, «Артистичний вісник» містив ще й нотні додатки творів різних жанрів. Садовський доклав і тут чимало зусиль, опрацювавши коляду «Бог предвічний народився» (напів з Тернопільщини) у версіях для чоловічого хору (C-dur) і мішаного хору (A-dur).

⁵⁹ Я. Горак. Листи Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина, с. 158.

⁶⁰ Я. Горак. Листи Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина, с. 157; Г. Цвенгрош. З історії дискусій навколо церковно-музичної спадщини Дмитра Бортнянського (з додатком відгуку Гектора Берліоза про українського композитора) // *Записки НТШ*, т. ССXXXII: *Праці музикознавчої комісії*. Львів 1996, с. 254 (тут Автор помилково вважає цю публікацію перекладом С. Людкевича).

Здійснені В. Садовським видання музичних і мистецьких часописів схилиють приглянутись до його власних публікацій на музичні теми, які охоплюють 1899–1926 роки. Свої дописи Садовський підписував «Домет», що походить з його другого імени Дометій, яке припадає на день його народження 20 серпня, коли Церква згадує муч. Дометія. Про це він писав у листі до Івана Белея з Відня 13 січня 1899 р.

Жанрова палітра музичних публікацій Садовського доволі різноманітна. За підходом до матеріалу він є радше популяризатор-публіцист. Маючи хист до писаного слова, відзначався красномовством, високим проповідницьким стилем. Правда, і такий виклад коштував авторові чималой праці; збережені автографи окремих його статей («Дві новини на поли нашої церковної музики», «Наші видавництва і музикалії за останні літа (1900–1905)», «Вступ до співаників») при порівнянні з публікаціями дають змогу побачити прискіпливу й вимогливу до себе працю над власним текстом.

Найяскравіша частина його музичної публіцистики — рецензії на концерти і проблемні статті, пов'язані з актуальними питаннями біжучого музично-громадського життя. Саме тут найбільш органічно знаходить свій вияв ораторський, забарвлений нерідко патетикою, спосіб вислову автора, інколи з домішкою вишуканого гумору. В них найгостріше відчувається намагання Садовського раціонально та емоційно осмислити той фермент, який дає рецензований концерт чи музично-громадська подія для суспільного життя, популяризації української музики («української пісні», як переважно називає її автор), піднесення рівня музичного просвітянства, тощо.

Вагомий для Садовського є національний вимір описуваних подій. Це проявляється, з одного боку, у вимозі критика до виконавців плекати і примножувати український музичний репертуар, особливо ж твори Миколи Лисенка. З іншого боку, серед його рецензій є декілька на важливі музичні події в українському житті (концерт на відзначення творчого ювілею Лисенка у Львові 1903 р, концерт «на дохід 101» — задля українських студентів, які потрапили на судову лаву за участь у боротьбі за український університет у Львові, концерт до Шевченківського здвигу «Січей» 1914 р. та ін.).

Основним об'єктом музичної критики Садовського є здебільшого концерти-академії (основна на той час форма концертів у галицькому музичному житті), серед програм яких найбільш прискіплива увага критики спрямована на хорове (статті «Лисенкове торжество у Львові. Справоздане нашого фахового рецензента. І день. Академія і концерт» (1903), «Рефлексії з приводу одного концерту» (1907), «Концерт

на дохід 101» (1911), «Концерт “Бандурист” (рецензійні і інші міркування з приводу львівського концерту “Бандуриста”)» (1911), «Про сьвяточні вечерниці і концерти в Перемишлі» (1914), «Привітний Вечір Шевченкового Ювілейного Здвигу» (1914), «Концерт “Бандуриста” (1922), «Шевченківський концерт» (1924), «Виступи Хору Котка у Львові» (1926)), а також сольне вокальне виконавство. Серед вокалістів у музично-критичній спадщині Садовського є його відгуки на виступи Модеста Менцинського, Філомени Лопатинської, Ганни Крушельницької, Кліма Чічки-Андрієнка, Олександри Любич-Парахоняк, Олександра Носалевича. Трапляються також рецензії на сольні концерти — Менцинського і Носалевича у Перемишлі (відповідно 1909 і 1912 та 1913), Г. Крушельницької з В. Барвінським у Львові (1922). У рецензіях В. Садовського є також відгуки про виступи п'яністів Ольги Окуневської, Володимири Божейко, Ольги та Євстахії Ціпановських, Василя Барвінського, Тараса Шухевича, Оксани Бірецької та Зиновія Лиська, скрипалів Євгена Перфецького та Романа Придаткевича.

Проблемні статті переважно писані на вимогу актуальних подій музичного життя, які вже відбулися або мають відбутися: з'їзду українських музикантів 1899 р. («З нагоди маючого ся відбутися зїзду співаків і музиків руських» (1899), ситуація з доопрацюванням статуту «Союзу співацьких і музичних товариств» («В справі рускої народної музики (Де що про засноване і статут товариства “Союз сьпівацьких і музичних товариств у Львові”)», 1904), «В справі «Союза сьпівацьких і музичних товариств» (під розвагу всій “сьпіволюбивій” Руси)», 1904), ситуація довкола занепаду “Львівського Бояна” («Поклик до співаючих і співолюбивих Львовян», 1922). Цікавлять також автора проблеми церковної музики («З нагоди новин на поли нашой церковной музики» (1899), «Взаїмини межи рускою церковною піснюю а руским народом», 1904).

Значну жанрову різноманітність демонструють статті Садовського, опубліковані в «Альманасі музичному». Тут представлені мемуари «Дещо з споминів про перші артистичні прогульки сьпівацкі в Галичині», «Мішаний хор при храмі св. Варвари у Відни»), силуетки і творчі портрети українських композиторів («М. Лисенко яко руско-український композитор (музичний ескіз)», «Руско-українські композитори, біографічні начерки», «Йосиф Кишакевич (Біографічний начерк)», а також популярні статті на інтенсивно обговорювані в той час теми («О критичнім музичнім осуді, та конечности его виобразовання (Короткий начерк після державного відчиту)» «Відчуване красок та природна характеристичність родів у тонів (Farbenhören und Charakter der Tonarten)»).

У спадщині Садовського відомими є два музично-теоретичні підручники, які не були доведені до публікації. Автограф одного з них — «Елементарна теорія музики і співу для ужитку шкіл народних»⁶¹, датований «Перемишль, 9–11 лютого 1907», що зберігається в архіві Кишакевича. Підзаголовок підручника «Додаток до співаників укладу Людкевича і Домета» свідчить, що пишучи підручник, Садовський розраховував на допомогу Людкевича, якого на той час у Перемишлі не було. Чи підтримав композитор ініціативу Садовського щодо подальшої роботи над підручником, залишається невідомим.

Місце знаходження автографу та зміст другого підручника — «Загальна наука музики» — донині не встановлені. Про працю знаємо тільки те, що її частини використав Людкевич у своєму підручнику «Загальні основи музики» і повідомив про це у першій (написаній 1913 р. і неопублікованій) передмові до підручника⁶², а також у «Передньому слові», яке опубліковане в підручнику⁶³. Обидва ці підручники, створені вже після початку функціонування Вищого музичного інституту у Львові, продовжують традицію підручників, започатковану Іваном Кипріяном в останній чверті XIX ст.: перший з них розглядає основи теорії музики як доповнення до науки співу, другий, судячи з назви і його застосування Людкевичем, був поширеним в той час як музичний компендіум.

Займався Садовський і перекладами. Один з них, опублікований в «Артистичному вістнику» 1905 р., вже згадувався: це переклад нарису Берліоза про Придворну капелу в Петербурзі і про виконання творів Бортнянського. Інший переклад залишився в рукопису, і зберігається в архіві Кишакевича — це переклад-опрацювання праці Ліверія Саккетті «Очерки всеобщей истории музыки», здійснений в Перемишлі 1907 р. Праця Саккетті, російського музикознавця (його батько був італійського походження), вперше опублікована 1883 р., а у списках бібліотеки Садовського зафіксоване її друге видання 1891 р, з якого, очевидно, робив переклад. Рукопис переконує, що був намір продовжити опрацювання, який, на жаль не був завершений. Ця праця складається з п'яти великих розділів,

⁶¹ Детальніший аналіз підручника дивись: Я. Горак. до історії та характеристики українських музично-теоретичних підручників у Галичині першого десятиріччя XX сторіччя: Методична розробка. Львів 2008, с. 11–19.

⁶² С. Людкевич. Загальні основи музики (теорія музики). Передне слово // с. Людкевич. Дослідження, статті, рецензії, виступи, т. 2 / упоряд. З. Штундер. Львів: Видавництво М. П. Коць 2000, с. 264.

⁶³ С. Людкевич. Загальні основи музики. Коломия: Накладом «Загальної книгозбірні» 1921, с. 4.

які охоплюють 33 параграфи. Садовський опрацював лише перший розділ «Музыка древнего мира, диких и восточных народов» і частину п'ятого «Музыка славянских народов». Переклад дуже вільний: Садовський міняє послідовність параграфів і досить вільно передає їх зміст, іноді переносить науковий апарат в основний текст, опускає цитування. Ймовірно, такий вільний підхід до роботи з текстом мотивувався тим, що Садовський студіював працю Саккетті для підготовки лекцій з історії музики, про що може свідчити запис у рукописі перекладу «П відчит».

Був Садовський також **бібліофілом і меценатом**. За життя він зібрав значну бібліотеку, яка містила не лише музичні видання, але й наукову, художню, мистецьку, богословську літературу, добірку давніх рукописних книг і стародруків. Мав також велику нотозбірню, яку склали не лише нотні видання, але й автографи українських композиторів. Як цілість у повному комплекті бібліотека Садовського нині не збереглася, але окремі її книги і ноти збереглися нині в ЛННБ, Національному музеї та Інституті церковної музики УКУ і мають характерну овальну печатку з підписом. Цінним джерелом для пізнання перепертуару музичної бібліотеки Садовського є збережені два її каталоги⁶⁴, в яких книги і ноти відзначені різними мовами — німецькою, польською, російською, грецькою, румунською, італійською, латинською, французькою, сербською, чеською.

Садовський також колекціонував картини, репродукції і фотографії творів мистецтва, рукописи, карти. Горняткевич згадує, що у помешканні отця на вул. Корнякта, 1 «в одній кімнаті, напроти церкви св. Спаса, стояли на вікні прилади до фізичних дослідів, у шафах повно книжок, а в другій на сходах пишалися картини українських мистців, поруч світлин грецьких різьб і фресків із доби Ренесансу. Здавалось би, що тут мешкає двох людей — один науковець, може навіть астроном, а в сусідній кімнаті непересічний естет, що любить красу понад усе». Автор спогаду вказує, що серед художників найбільше цинив полотна Холодного, Михайла Кричевського, Фотія Красицького, Труша, Олекси Новаківського, Павла Ковжуна, Олени Кульчицької, Миколи Бутовича, а митрополитові Шептицькому подарував частину своєї колекції писанок роботи селянки Ірини Білявської.

Частину своєї бібліотеки та мистецької колекції Садовський щедро роздаровував українським інституціям у Львові. Так, частина його бібліотеки і мистецької збірки у час заслання Садовського опинилася в Національному музеї у Львові. Директор музею Іларіон Свенціцький у звіті про музейні

⁶⁴ Автограф одного каталогу зберігся в ЦДІАЛ, ф. НТШ, оп. 2, спр. 224, арк. 39–68; автограф другого — в архіві Кишакевича. Обидва списки нами опубліковані: Я. Горак, С. Тихий. Музична бібліотека Володимира Садовського // *Українська музика* (2014/3/13) 65–95.

надходження в 1921 р. дає таку характеристику переданій в музей частині бібліотеки: «Про бібліотеку самого о. Садовського належить сказати, що вона є одною з найкращих бібліотек Галицької України по українознавчій і історико-літературній бібліотеці Франка. По своїй повности в різних ділянках творчости людського духа наближується вона до типу основних загальноосвітніх книгозборів»⁶⁵. 1929 р. Садовський подарував частину книжок і нотозбірні бібліотеці НТШ. Серед матеріялів ювілейного збірника «Двадцятьп'ятиліття Національного Музею у Львові», виданого під редакцією Свенціцького 1930 р., подана статистика дарів Садовського для музею: загально 1574 предмети, серед яких 1399 книг, 54 творів мистецтва, 33 вироби мистецького промислу, 38 альбомів репродукцій і фотографій творів мистецтва, 12 рукописів та 38 карт.

Наприкінці життя Садовський застав ще перший прихід в Галичину радянської армії. На жаль, обставини його життя в цей період поки не з'ясовані. Коротку і сповнену трагізму звістку знаходимо тільки у спогаді Горняткевича: «Коли більшовики залили в 1939 р. Галичину, повели вони й нагінку проти Церкви і священників. у Львові сказали священникам вирубувати лід і замітати сніг із сходів перед хатами. Таке мусів робити й о. Садовський. Сімдесятьп'ятилітній старець мусів іти ранком з рискалем і мітлою та серед жажливих морозів прочищувати хідник. Це й підкосило його організм, прийшло запалення легенів і дня 10 грудня 1940 р. він замкнув на віки очі». Похований Садовський на Личаківському цвинтарі у Львові у гробівці родини Спортунів і братчиків Преображенської церкви.

Багатогранною діяльністю та її безкорисливістю во ім'я ствердження української музики Садовський органічно вписується в коло українських діячів кінця XIX — початку XX ст. Як і ціле покоління музичних діячів, які репрезентували українську музичну культуру в Галичині в другій половині XIX ст., священник Садовський теж не мав фахової музичної освіти. Сформувавшись у їх оточенні (концерти «дванадцятки» під керівництвом Нижанківського, співпраця з Матюком в справі З'їзду музик), Садовський у деяких напрямках продовжував їх традиції в умовах сформованого музичного професіоналізму (як з музично-теоретичними підручниками). Однак серед плеяди цих діячів-священників він виділяється тим, що йому пощастило сім років працювати в європейській музичній столиці (Відні), здобути там значний слуховий багаж, зібрати чималу музичну бібліотеку (найбільше німецькомовну) і потужною самоосвітою надолужити свої знання. Повернувшись в Галичину, до Перемишля, він

⁶⁵ І. Свенціцький. Національний Музей у Львові в 1921 р. // *Вперед* (1922/6/ 7 січня).

доклався до створення фундаменту для здобуття фахової музичної освіти для українців в Галичині і був свідком розвитку української музичної культури в краю вже на професійній основі, постійно співпрацював з чільними керманичами цього процесу (зокрема, з Людкевичем), і як публіцист і критик мав певний авторитет серед фахових музикантів. Тож, діяльність отця Садовського знаменувала собою перехідний етап українського музичного мистецтва від аматорського до професійного.

ДОДАТОК МАТЕРІЯЛИ ДО БІБЛІОГРАФІЇ В. САДОВСЬКОГО

I. Публікації В. Садовського

1889

1. Перша руска прогулька артистична // *Діло* (1889/187/ 21 серпня (2 вересня). Підписано: Диригентъ хору: Остапъ Нижанковскій. Члены дванацятки: Ив. Гриневецкій, Юл. Гумецкій, Ив. Давкша, Зенонъ Кириловичъ, Ант. Крушельницькій, Ев. Купчинскій, Богд. Курпякъ, Ив. Левицкій, Вол. Садовскій, Кир. Студинскій, Гос. Партицкій, Н. Яросевичъ. Фортепянисть: артисть-музикъ п. К. Штоль.
2. Видавць «Библиотеки музыкальной» // *Діло* (1889/236/ 19(31) жовтня). Підписано: Ив. Бачинскій, Евг. Купчинскій, О. Нижанковсій и Вол. Садовскій.
3. Видавництво Библиотеки музыкальной // *Діло* (1889/243/ 28 жовтня (9 листопада). Підписано: За издавцьвъ Вол. Садовскій, администраторъ.
4. Друга артистична прогулька // *Діло* (1890/150/ 5(17) липня). Підписано: Павло Кудрик, Володимир Садовскій.
5. Справозданья зъ другої артистичної прогульки // *Діло* (1890/232/ 13(25) жовтня). Підписано: Волод. Садовскій, диригентъ, Павло Кудрикъ, администраторъ.

1899

1. Письма з Відня. Відень 19 н. ст. лютого 1899 // *Діло* (1899/37/ 17 лютого).
2. З нагоди новин на поли нашої церковної музики (Критичний ескіз музичний) // *Діло* (1899/58–59, 61, 63–65, 67–70, 73. Зберігся уривок автографу робочої версії статті під назвою «Дві новини на поли музики церковної», 9 арк. (архів Кишакевича в ЛННБ).
3. З нагоди маючого ся відбути з'їзду співаків і музиків руських // *Діло* 1899/163/ 23 липня (4 серпня) 1899. Підписано: Дометь.

1903

1. Лисенкове торжество у Львові. Справозданє нашого фахового рецензента. I. день. Академія і концерт. // *Діло* (1903/266/ 25 листопада (8 грудня). Підписано: Домет.

1904

1. М. Лисенко яко руско-український композитор (музичний ескіз) // *Альманах музичний: літературна часть Першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904* / Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицький. Львів: НТШ 1904, с. 37–40. Підписано: Домет.
2. Руско-українські композитори, біографічні начерки // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 41–50. Підписано: Домет.
3. Йосиф Кишакевич (Біографічний начерк) // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 57–62. Підписано: Домет.
4. Взаїмини межі рускою церковною пісню а руским народом // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 67–71. Підписано: Домет.
5. О критичнім музичнім осуді, та конечности его виобразовання (Короткий начерк після державного відчиту) // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 74–77. Підписано: Домет.
6. Відчуване красок та природна характеристичність родів у тонів (Farbenhören und Charakter der Tonarten) // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 83–89. Підписано: Домет.
7. Дещо з споминів про перші артистичні прогульки сьпівацкі в Галичині // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 97–100. Підписано: Домет.
8. Мішаний хор при храмі св. Варвари у Відни (Gemischter Chor zur Hl. Barbara in Wien) // *Альманах музичний ... на рік 1904*, с. 124–135. Підписано: Домет.
9. В справі рускої народної музики (Дещо про заснованне і статут товариства «Союз сьпівацких і музичних Товариств у Львові») // *Діло* (1904/178/ 10(23) серпня. Підписано: Домет.
10. В справі «Союза сьпівацких і музичних товариств» (під розвагу всій «сьпіволюбній» Руси) // *Діло* (1904/235/ 18(31) жовтня; 237, 20 жовтня (2 листопада). Підписано: Перемишль, 25 жовтня 1904. Домет.

1905

1. Наші видавництва і музикалії за останні літа (1900–1905) // *Артистичний вістник* (1905/1, 2–3). (Підписано: Домет – Людкевич. Автограф початкової частини статті (фрагмент, опублікований в першому номері «Артистичного вістника»), писаний чорним чорнилом В. Садовським з правками олівцем с. Людкевича (зберігається в ЦДІАУЛ, ф. 309 (НТШ), оп. 2, спр. 224, арк. 22–27).
2. Hector Berlioz про хор Придворної капелі в Петербурзі та про Бортнянського // *Артистичний вістник* (1905/5) 54–55.
3. Реколекції у Львові // *Нива* (1905/6) 139–140. Про реколекції, які відбулися заходом Товариства св. Павла 6–9 березня у семінарії.

1907

1. Рефлексії з приводу одного концерту // *Діло* (1907/9/ 12(25) січня; 10/ 13(26) січня).

1909

1. Концерт Менцинського в Перемишлі // *Перемиський вістник* (1909/13/ 25 червня). Підписано: Домет. Передрук у скороченому і зредагованому вигляді у книзі: *Модест Менцинський. Спогади, матеріали, листування* / Автор-упорядник Михайло Головащенко. Київ: Рада 1995, с. 162–163.

1911

1. Концерт на дохід 101 // *Діло* (1911/108/ 5(18) травня). Підписано: Домет.

1912

1. Концерт Модеста Менцинського в Перемишлі // *Діло* (1912/125/ 6 червня (24 травня)). Підписано: Домет.
2. Концерт «Бандуриста» (рецензійні і інші міркування з приводу львівського концерту «Бандуриста») // *Діло* (1912/113/ 22(9) травня; 114/ 23(10) травня). Підписано: Домет.

1913

1. Концерт Олександра Носалевича в Перемишлі // *Діло* (1913/206/ 16 вересня).

1914

1. Привітний вечір Шевченкового Ювил[ейного] Здвигу // *Діло* (1914/148/ 6 липня (23 червня)). Підписано: Домет.

1922

1. З концертової салі. Дещо з нагоди концерту А. Крушельницької і В. Барвінського // *Громадський вістник* (1922/56/ 30 квітня). Підписано: Домет.
2. Поклик до співаючих і співолобливих Львовян // *Громадський вістник* (1922/70/ 18 травня). Підписано: Домет.
3. З концертової салі. Концерт «Бандуриста» // *Громадський вістник* (1922/104/ 29 червня). Підписано: Домет.

1923

1. Дещо із богослужбних обрядів про церковний устав (типик) і характеристичні виписки із давних богослужбних книг // *Нива* (1923/5, 6–7, 8–9; 1924/2–3, 4). Підписано: Домет.

1924

1. Шевченківський концерт // *Діло* (1924/59/ 16 березня). Підписано: Дмит.
2. З концертової салі // *Діло* (1924/89/ 22 квітня). Підписано: Домет.

1925

1. Століття смерти Бортнянського (Поклик Ювілейного Комітету) // *Діло* (1925/208/ 18 вересня). Підписано: За святочний комітет: Йосиф Дрималик голова т. ім. Лисенка,

Йосиф Доманик голова т. «Л. Боян», Йосиф Кишакевич, д-р Михайло Волошин, Домет Садовський, Д-р Ст. Людкевич, Василь Барвінський.

2. Грецька літургія у св. Петра в Римі (з нагоди 1600-літньої річниці Першого Вселенського Собора 325 р.) // *Нива* (1925/11–12). Підписано: Домет.
3. Духовенству а особливо б[увшим] членам поліцією розв'язаного Т[оварист]ва Св. Ап. Павла під розвагу // *Нива* (1925/9) 317–320. Відозва до священиків щодо розповсюдження книг. Серед іншого — відгук на книгу Г. Костельника «Три розправи про пізнання».
4. «Die liturgischen Paramente in Gegenwart und Vergangenheit: Ein Handbuch der Paramentik von Joseph Braun S. J. Freiburg im Br. 1924» // *Богословія* (1925/3) 232–237 (рец.).

1926

1. Ювілейна Академія в честь Митрополита Андрея // *Нива* (1926/3) 105–107. Підписано: Домет.
2. Виступи Хору Котка у Львові // *Діло* (1926/73/ 3 квітня). Підписано: Домет.

1927

1. Церковний календар і його реформа // *Нива* (1927/10–12) 267–274, 303–311, 339–344.

1928

1. На літургічні теми // *Нива* (1928/2) 64–66. Відповідь на цю публікацію В. Садовського: В. Масцюх. Про наші літургічні агнці в освітленні права // *Нива* (1928/3) 97–102.
2. День Тайної Вечері (Нове пояснення) // *Нива* (1928/4–5) 121–152 (співавтор Г. Костельник).

1936

1. Празник Успення Преч. Діви Марії в краю і у Львові // *Мета* (1936/36/ 6 вересня). Підписано: о. С. Д.

II. Публікації про В. Садовського

1. Бурбан М. *Українські хори і диригенти: Монографія*. Дрогобич: Посвіт 2006, с. 514.
2. Горак Я. Маловідома постать української музичної культури // *Вісник НТШ*, 37 (2007) 2830.
3. Горак Я. Микола Лисенко та Ріхард Вагнер: погляд Володимира Домета-Садовського у контексті музикознавчої Лисенкіани // *Наукові записки, серія Мистецтвознавство*, 1 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, НМАУ. Тернопіль — Київ 2008, с. 29 – 34.
4. Горак Я. Виступи українських співаків у музично-критичній оцінці Володимира Домета-Садовського // *Мистецтвознавство України*, 9 / ред. А. Чебикін. Київ 2008, с. 91–98.

5. Горак Я. Листи Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина // *Музична україністика: сучасний вимір*, 4: *Збірник наукових статей на пошану доктора мистецтвознавства, професора Марії Загайкевич* / ред.-упоряд. Алла Терещенко. Київ: ІМФЕ 2009, с. 152–163.
6. Горак Я. Два матеріали з віднайдених рукописів Володимира Садовського // *Наукові записки*, серія *Мистецтвознавство*, 2 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, НМАУ. Тернопіль — Київ 2009, с. 22–32.
7. Горак Я. Володимир Садовський та Станіслав Людкевич: до характеристики взаємин // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство* 1 (2010). Тернопіль 2010, с. 31–38.
8. Горак Я. Матеріали до історії видання «Артистичного вістника» // *Вісник Прикарпатського університету*, серія *Мистецтвознавство*, 19–20. Івано-Франківськ 2010, с. 306–314.
9. Горак Я. До характеристики музично-громадської діяльності Володимира Садовського // *Вісник НТШ*, 45 (2011) 36–38.
10. Горак Я. Вокально-виконавська та диригентська діяльність Володимира Садовського // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство* 2. Тернопіль 2011, с. 8–16.
11. Горак Я. Із рукописних матеріалів Володимира Садовського // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство*, 2. Тернопіль 2011, с.130–137.
12. Горак Я. Філарет Колесса та Володимир Садовський: до характеристики контактів // *Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії ім. П. Чайковського*, вип. 7. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011, с. 135–152.
13. Горак Я. Музично-видавнича діяльність Володимира Садовського // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство*, 1. Тернопіль 2012, с. 51–59.
14. Горак Я. Лист Володимира Садовського до Філарета Колесси // *Українська музика* (2012/1) 123–133.
15. Горак Я. Соломія Крушельницька та Володимир Садовський: до характеристики взаємин // *Соломія Крушельницька та українська духовність* / ред.-упоряд. О. Смоляк, П. Смоляк. Тернопіль: Астон 2012, с. 163–171.
16. Горак Я. Виступи українських співаків у музично-критичній оцінці Володимира Садовського // *Вісник Львівського університету*, серія *Мистецтвознавство*, 11. Львів 2012, с. 93–101.
17. Горак Я. Рукописи Володимира Садовського в архіві Йосифа Кишакевича // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*, 4 / гол. ред. М. Романюк. Львів 2012, с. 343–355.

18. Горак Я. Виступи українських виконавців-інструменталістів у музично-критичній оцінці Володимира Садовського // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство*, 1. Тернопіль 2013, с. 3–10.
19. Горак Я. Листи Володимира Садовського до Івана Белея // *Вісник Прикарпатського університету*, серія *Мистецтвознавство*, 24–25. Івано-Франківськ 2012, с. 205–216.
20. Горак Я. Володимир Садовський — організатор і діяч хорового виконавства в Галичині // *Хорове мистецтво України та його подвижники*: Зб. матеріалів Третьої науково-практичної конференції 25–26 жовтня 2013 р. / упоряд. П. Гушоватий, З. Гнатів. Дрогобич 2013, с. 51–57.
21. Горак Я. Володимир Садовський і українське хорове виконавство у Галичині кінця XIX – початку XX століття // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство*, 2. Тернопіль 2013, с. 3–10.
22. Горак Я. Філарет Колесса та Володимир Садовський: до характеристики контактів // *Родина Колесів: Спадкоємність науково-мистецьких традицій*: Зб. наук. праць [=Українська філологія: школи, постаті, проблеми, 13]. Львів: ЛНУ 2013, с. 599–615.
23. Горак Я. Про музичну бібліотеку Володимира Садовського // *Записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство*, 1. Тернопіль 2014, с. 3–11.
24. Горак Я. Рукописи Володимира Садовського в архіві Йосифа Кишакевича // *Laudatio: Ювілейна збірка наукових статей на пошану професора Юрія Ясіновського* / упоряд. У. Граб, О. Козаренко, Н. Сиротинська. Львів: Видавець Тарас Тетюк 2014, с. 211–220.
25. Горак Я., Тихий С. Музична бібліотека Володимира Садовського // *Українська музика* (2014/3) 65–95.
26. Горак Я. До характеристики львівського періоду (1922–1940) діяльності Володимира Садовського // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, серія *Мистецтвознавство*, 2. Тернопіль 2014, с. 15–24.
27. Horak Y. Występy ukraińskich artystów-instrumentalistów w krytycznej ocenie Wołodymyra Sadowskiego // *Musica Galiciana*, XIV / red. Grzegorz Oliwa. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2014, s. 77–88.
28. Горак Я. Василь Барвінський та Володимир Садовський: до історії взаємин // *Вісник Прикарпатського університету*, серія *Мистецтвознавство*, 28–29, част. 1. Івано-Франківськ 2014, с. 118–123.
29. Horak J., Tychyi S. Die Musikbibliothek von Volodymyr Sadowskyj // *Arbeitsgemeinschaft für Musikgeschichte in Mittel- und Osteuropa*, 16. Leipzig 2016, S. 87–96.
30. Горняткевич Д. Ще про тих, що відійшли (пам'яті о. Володимира Садовського) // *Краківські вісті* (1943/40/ 27 лютого).

31. Медведик П. Діячі української музичної культури (Матеріали до біо-бібліографічного словника) // *Записки НТШ*, т. 226: *Праці музикознавчої комісії*. Львів 1993, с. 441–442.
32. Медведик П. Садовський Володимир // *Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника*, 8 / ред. М. Романюк. Львів 2001. с. 252–254.
33. Медведик П. Співачка світової слави // *Віночок Соломії Крушельницької* / Зібрав і упоряд. П. Медведик. Тернопіль 1992, с. 6–8.
34. Михальчишин Я. Володимир Садовський-Домет // Михальчишин Я. *З музикою крізь життя* / упоряд. Любомира Мелех-Яросевич. Львів: Каменярь 1992, с. 58–60.